

Waldemar Rozykowski*

Obchody Milenium Chrztu Polski w Toruniu w świetle kroniki parafii św. Józefa

Celebration of the Millennium of the Baptism of Poland in Toruń
in the Light of the St. Joseph's Parish Chronicle

Tausendjahrfeierlichkeiten der Taufe Polens in Thorn
im Lichte der Chronik der Pfarrei St. Joseph

Streszczenie. W historii Polski po II wojnie światowej szczególnie ważny był rok 1966. Kościół katolicki w przeżywał wtedy wydarzenia, które otrzymały nazwę Milenium Chrztu Polski. Nawiązano w nich do rocznicy przyjęcia chrztu przez księcia Mieszka I. Każda diecezja organizowała swoje centralne wydarzenie milenijne, w którym uczestniczył prymas Stefan Wyszyński. W diecezji chełmińskiej diecezjalne obchody milenijne odbyły się w dniach 10-11 września 1966 r. Na miejsca głównych uroczystości wybrano miasta: Toruń oraz Chełmżę. Obchody znalazły swoje echo w różnych źródłach, przede wszystkim w tekstach samego prymasa. W niniejszym artykule wykorzystano zapisy z kroniki parafii św. Józefa w Toruniu, odnoszące się do tych uroczystości.

* Prof. dr hab., Instytut Historii i Archiwistyki, Wydział Nauk Historycznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Zainteresowania naukowe: historia Kościoła w Polsce, przejawy religijności, kult świętych, historia zakonów i zgromadzeń zakonnych. Adres e-mail: wr@umk.pl, ORCID: 0000-0003-2332-3497

Abstract. The year 1966 was particularly important in the history of Poland after World War II. The Catholic Church experienced the events that were called the Millennium of the Baptism of Poland. They refer to the anniversary of the baptism of Duke Mieszko I. Each diocese experienced its central millennium event, in which Primate Stefan Wyszyński participated. In the Chełmno diocese, the diocesan millennium celebrations were held on 10 and 11 September 1966. The cities of Toruń and Chełmża were chosen as the place of the main celebrations. The millennium celebrations of the Chełmno diocese found their echo in various sources, mainly in the texts of the Primate himself. In this article, reference is made to the records relating to the millennium celebrations that can be found in the chronicle of the parish of St. Joseph in Toruń.

Zusammenfassung. In der Geschichte Polens nach dem Zweiten Weltkrieg war das Jahr 1966 besonders wichtig. Die katholische Kirche erlebte damals Ereignisse, die als „Sacrum Poloniae Millenium“ bezeichnet wurden. Man knüpfte dabei an den Jahrestag der Taufe des Herzogs Mieszko I. an. Jede Diözese feierte ihr zentrales Tausendjahreignis, an dem Primas Stefan Wyszyński teilnahm. In der Diözese Kulm/Chełmno fanden die Jahrtausendfeierlichkeiten am 10. und 11. September 1966 statt. Die Städte Toruń und Chełmża wurden als Orte der Hauptfeierlichkeiten ausgewählt. Die Tausendjahrfeierlichkeiten in der Diözese Chełmno fanden ihr Echo in verschiedenen Quellen, hauptsächlich in den Texten des Primas selbst. In diesem Beitrag wurde auf die Aufzeichnungen über die Tausendjahrfeierlichkeiten angeknüpft, die in der Chronik der Pfarrei St. Josef in Thorn zu finden sind.

Słowa kluczowe: Milenium Chrztu Polski w diecezji chełmińskiej, prymas Stefan Wyszyński, kronika parafii św. Józefa w Toruniu

Keywords: Millennium of the Baptism of Poland in the Chełmino diocese, Primate Stefan Wyszyński, chronicle of the St. Joseph parish Toruń

Schlüsselwörter: Tausendjahrfeier der Taufe Polens in der Diözese Kulm/Chełmno, Primas Stefan Wyszyński, die Chronik der Pfarrei St. Josefa in Thorn

W powojennej historii Polski szczególnie ważny był rok 1966. Kościół katolicki w naszym kraju przeżywał wydarzenia, które otrzymały nazwę Milenium Chrztu Polski¹. Nawiązano w nich do rocznicy przyjęcia chrztu przez księcia Mieszka I oraz jego najbliższe otoczenie. Już rok po zakończeniu wojny, w 1946 r., pojawiły się wśród biskupów plany duszpasterskiego uczczenia zbliżającej się rocznicy. Tę myśl podjął po dziesięciu latach prymas Polski Stefan Wyszyński podczas swego internowania w Komańczy w 1956 r. Nakreślił wtedy wizję Wielkiej Nowenny, która miała przygotować wiernych do obchodów milenijnych. Początkiem milenijnego programu duszpasterskiego były Śluby Narodu na Jasnej Górze złożone 26 sierpnia 1956 r. Przypomnijmy, że prymas w tym czasie był jeszcze internowany².

Każda diecezja organizowała swoje centralne wydarzenie milenijne, w którym uczestniczył prymas Stefan Wyszyński³. W diecezji chełmińskiej diecezjalne obchody milenijne odbyły się w dniach 10-11 września 1966 r.⁴ Na miejsca głównych uroczystości wybrano Toruń

¹ Zob.: J. Żaryn, *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944-1989)*, Warszawa 2003, s. 218-220; Z. Zieliński, *Kościół w Polsce 1944-2002*, Radom 2003, s. 133; E. K. Czackowska, *Kardynał Wyszyński. Biografia*, Kraków 2013, s. 245-251.

² Zob.: S. Wyszyński, *Zapiski więzienne*, Warszawa 1995, s. 249-250; tenże, *Wszystko postawiłem na Maryję*, Warszawa 2007, s. 111-130.

³ Zob. szczegółowe kalendarium życia prymasa w latach 1966 i 1967: M.P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa Stefana Kardynała Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia*, t. 3, 1965-1972, Warszawa 2001.

⁴ Zob.: G. Miloch, *Obchody Milenium w Toruniu i Chełmży. Krajowy obchód milenijny diecezji chełmińskiej*, Ateneum Kapłańskie, 2007, t. 148, z. 3, s. 451-464; W. Rozynkowski, *Pobyty Prymasa Polski ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego w granicach obecnej diecezji toruńskiej*, *Teologia i Człowiek*, 2010, nr 16, s. 186-190; W. Konopka, *Pobyty prymasa Stefana Wyszyńskiego w Toruniu. Z dziejów Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej*, Toruń 2012, s. 66-95; tenże, *Uroczystość końcowa obchodów milenijnych diecezji chełmińskiej w Chełmży*, *Rocznik Grudniażki*, 2013, t. 21, s. 254-261; tenże, *Wizyty Prymasa Polski Stefana kardynała Wyszyńskiego w Toruniu*, [w:] *Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński na Ziemi Pomorskiej i Kujawach*, pod red. M. Białkowskiego, W. Polaka, Toruń 2014, s. 200-206; W. Konopka, W. Rozynkowski, *Na szlaku Prymasa Tysiąclecia. Prymas Stefan Wyszyński na Kujawach i Pomorzu*, Warszawa 2016, s. 145-151; W. Konopka, W. Rozynkowski, *Obecność Prymasa Stefana Wyszyńskiego na obchodach Milenium Chrztu Polski na Kujawach i Pomorzu*, [w:] *Znaczenie Chrztu Polski w dziejach Ojczyzny*, Warszawa-Toruń 2016, s. 96-106.

oraz Chełmżę. Za Toruniem przemawiały: wielkość ośrodka, dogodne połączenia komunikacyjne oraz bogate tradycje historyczne miasta. Obchody milenijne postanowiono zakończyć w Chełmży. Przypomnijmy, że to właśnie w tym mieście, od początku istnienia diecezji chełmińskiej do jej powiększenia na początku XIX w., znajdowała się stolica diecezji⁵.

Opisy obchodów milenijnych w diecezji chełmińskiej znalazły swoje echo w różnych źródłach, chociażby w tekstach samego prymasa Stefana Wyszyńskiego⁶. W niniejszym artykule chcemy odwołać się do zapisów w kronice parafii św. Józefa w Toruniu⁷. W parafii tej, od początku jej istnienia, czyli od 1950 r., posługują redemptoryści⁸.

Kroniki parafialne to przede wszystkim fundamentalne źródło do badań dziejów konkretnych parafii. Z doświadczenia wiemy, że znajduje się w nich także wiele innych informacji. Niestety, dla okresu powojennego w Polsce, dla wielu parafii, nie zachowały się tego typu źródła. Poza tym wydaje się, że część parafii nie prowadziła ich. Powyższe uwagi można odnieść do parafii toruńskich. Dlatego obecność przywołanej kroniki należy nie tylko odnotować, ale i docenić. Założenie i prowadzenie tej kroniki wiąże się niewątpliwie z tym, że odnosiła się ona do parafii zakonnej. Z doświadczenia badań nad parafiami oraz zakonami i zgromadzeniami zakonnymi wiemy, że zakonnicy znacznie częściej pozostawiają po sobie takie ślady pamięci dla potomnych, jak kroniki.

⁵ A. Nadolny, *Granice diecezji chełmińskiej*, Studia Pelplińskie, 1985, t. 16, s. 5-25; W. Rozynkowski, *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w diecezji chełmińskiej w czasach panowania zakonu krzyżackiego*, Toruń 2000, s. 69-71.

⁶ Zob. np.: S. Wyszyński, *Na szlaku Tysiąclecia. Wybór kazań*, Warszawa 1996, s. 256-268; S. Wyszyński, *Zapiski milenijne. Wybór z dziennika „Pro memoria” z lat 1965-1967*, Warszawa 2001, s. 174-179.

⁷ Archiwum Redemptorystów w Toruniu, Kronika parafialna par. św. Józefa w Toruniu, t. 1, 1959-1979, bez numeracji stron (dalej: Kronika parafialna).

⁸ W. Konopka, *Z dziejów parafii św. Józefa od jej erygowania do poświęcenia kościoła (1950-1964)*, [w:] *Z dziejów redemptorystów w Toruniu w latach 1939-1989*, pod red. W. Rozynkowskiego, Kraków 2014, s. 89-112; W. Rozynkowski, *Rozwój sieci parafialnej w Toruniu od średniowiecza do czasów współczesnych*, [w:] *Toruń miastem wielu wyznań*, pod red. J. Kłaczkowa, P. Olińskiego, W. Rozynkowskiego, Toruń 2017, s. 22-23.

W kronice parafii św. Józefa wydarzenia milenijne nie zajmują wiele miejsca, opisano je na nieco ponad dwóch stronach. Już pod datami 7-9 września odnotowano przygotowania do uroczystości: „Rozpoczęcie rekolekcji przed uroczystościami Millenijnymi w Toruniu. Kazania głosi o. Roman Józef. W domu ruch, porządki, mycie, na przyjęcie gości z okazji Millenium”⁹.

Właściwe zapisy w kronice, odnoszące się do wydarzeń milenijnych w Toruniu, spotykamy pod datą 10 września. Zresztą w samej kronice kolejne zapisy oddzielono specjalnym tytułem: „Millenium w Toruniu”. Oddajmy głos źródłu: „Już 9.9 wieczorem rozpoczynają się uroczystości w kle [kościół] N.M.P. U nas ma nocować kilku ks. ks. bpów – jutro u nas obiad dla wszystkich. Na korytarzu na I piętrze ustawia się stoły. W godzinach popołudniow[ych] wielu z naszych udało się do kła [kościół] NMP na powitanie Dostojników Kła [Kościół] [...] W tym samym czasie – niestety, kiedy odbywało się Nabożeństwo inauguracyjne z Ks. Prymasem w kościele N.M.P. – dzieci ze szkół z transparentami pod przewodnictwem nau[czy]cieli maszerowały na Stary Rynek, a lud roboczy ściągano (masowo) na stadion. Smutne to, ale prawdziwe!”¹⁰.

Zauważmy najpierw, że kronikarz odnotował, iż już 9 września rozpoczęły się uroczystości w kościele Mariackim. Nie możemy wykluczyć, że mamy tu do czynienia z pomyłką daty. Uroczystości, przynajmniej te główne, rozpoczęły się na pewno wieczorem w sobotę 10 września. Obchody Milenium Chrztu Polski w diecezji chełmińskiej zainaugurowano mszą św.¹¹ Eucharystii przewodniczył arcybiskup wrocławski Bolesław Kominek, a kazanie wygłosił prymas Stefan Wyszyński¹².

Przytoczone wyżej fragmenty kroniki wskazują na to, że klasztor redemptorystów odegrał w całych uroczystościach milenijnych ważną rolę. Był miejscem, w którym zatrzymali się biskupi, zapewne wraz

⁹ Kronika parafialna.

¹⁰ Ibid.

¹¹ S. Wyszyński, *Zapiski milenijne*, s. 175.

¹² Całość kazania zob. S. Wyszyński, *Na szlaku Tysiąclecia. Wybór kazań*, s. 256-262.

z sekretarzami i kierowcami¹³. To tu przygotowano także obiad dla najważniejszych zaproszonych gości.

Kronikarz odnotował też działania władz, które miały odciągnąć wiernych od uczestnictwa w obchodach milenijnych czy też pomniejszyć ich znaczenie. Rzeczywiście, w ramach zorganizowanych obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego władze miejskie i wojewódzkie podjęły wiele działań, które miały uczcić 500 rocznicę zawarcia II pokoju toruńskiego¹⁴.

Kolejne informacje w kronice zostały zapisane już pod datą 11 września. Przypomnijmy, że była to niedziela. W pierwszych zdaniach źródła czytamy: „Rano o godz. 7 Mszę św. z kazaniem odprawił ks. bp Jedwabski – sufr. poznański. O północy także Mszę św. odprawił któryś z ks. ks. bpów. Ludzi dużo. Kościół ślicznie udekorowany. Potem były Msze tylko o 12.30, 15 i 19”¹⁵.

Jak widać, jednym z biskupów, który nocował w klasztorze redemptorystów, był biskup pomocniczy archidiecezji poznańskiej Franciszek Jedwabski (1895-1975). Inni biskupi nie zostali niestety wymienieni z imienia i nazwiska. Zgodnie z programem uroczystości milenijnych jeden z nich odprawił mszę św. o północy. Z ustaleń Witolda Konopki wiemy, że był to biskup pomocniczy diecezji przemyskiej Bolesław Taborski¹⁶.

Następny akapit w kronice dotyczy już bezpośrednio głównych wydarzeń milenijnych z 11 września 1966 r. na placu przy kościele Chrystusa Króla. Jak już wspomniano, była to niedziela. Oddajmy głos kronice redemptorystów: „Na 8.30 kto żyw spieszył na centralne uroczystości do kościoła Chrystusa Króla, gdzie Mszę celebrował Ks.

¹³ Prymas S. Wyszyński zapisał w swoim dzienniku, że podczas uroczystości w Toruniu było obecnych 22 biskupów na rozpoczęciu obchodów w kościele Mariackim oraz ponad 22 biskupów podczas spotkania ekumenicznego w kościele Świętych Janów; S. Wyszyński, *Zapiski milenijne*, s. 175, 177. Zob. także: W. Konopka, *Pobyty prymasa*, s. 109, p. 92.

¹⁴ Zob.: W. Konopka, *Przygotowania władz miejskich i wojewódzkich do pobytów kardynała Stefana Wyszyńskiego w Toruniu*, [w:] *Kościół chrześcijański w systemach totalitarnych*, pod red. J. Kłaczkowa, W. Rozynkowskiego, Toruń 2012, s. 348-354.

¹⁵ Kronika parafialna.

¹⁶ W. Konopka, *Pobyty prymasa*, s. 103.

Arbp. Kominek, a kazanie wygłosił Ks. Prymas Stefan Wyszyński. Narodu około 50-60 tys. Ludzie z Torunia i chyba z całej diecezji. Reszta Torunia na stadionie, bo gdyby nie... wiadomo. »Czy ludzie sami nie widzą – w czym rzecz? Czy nasz lud roboczy uważa się za głupców – których można tumanić w rozmaity sposób? Czy to jest wolność sumienia? Czy nie głosi się hasłał wspaniałych (na propagandę) o swobodzie religijnej, jaka u nas panuje? Czy nie podpisuje się uroczyste deklaracji o wolności i praw człowieka?«. Takie słowa, pełne oburzenia słyhać było w mieście... Ja nie mogę i nie chcę nic dodawać”¹⁷.

Zapisy w kronice potwierdzają, że główne uroczystości milenijne w diecezji chełmińskiej odbyły się na placu przed kościołem Chrystusa Króla. Miejsce to mogło pomieścić, zdaniem kronikarza, 50-60 tys. wiernych. W bardzo zwięzłych słowach opisał on sam przebieg tych uroczystości w Toruniu. Pomylił przy tym osobę celebransa mszy św. Wiemy, że eucharystię odprawił arcybiskup poznański Antoni Baraniak, a nie arcybiskup Bolesław Kominek. W zapiskach prymasa czytamy bowiem: „Sumę celebrował arcybiskup Baraniak, a ja głosiłem słowo Boże”¹⁸.

Interesujące, że kronikarz w znacznej części swojego tekstu skupił się na przedstawieniu opinii, zapewne także własnej, o ówczesnej władzy. Chodziło o przymuszanie przez nią obywateli do obecności na państwowych uroczystościach. Dokonał tego, przytaczając anonimowe wypowiedzi.

W omawianym źródle nie wspomniano o kolejnym ważnym wydarzeniu związanym z obchodami milenijnymi, mianowicie o spotkaniu naukowym i ekumenicznym w kościele Świętych Janów¹⁹. Na co natomiast zwrócił uwagę kronikarz? Odwołajmy się do tekstu kroniki: „Po uroczystościach – dekoracja słaba – radiofonizacja mocno szwankowała – dostojnicy i wszyscy goście z pp. Kierowcami włącznie – zjeżdżają do nas na obiad. Kuchnię objęły na ten czas SS. Elżbietanki z Torunia. One też obsługiwały przy stole. Są wszyscy ks. ks. biskupi

¹⁷ Kronika parafialna.

¹⁸ S. Wyszyński, *Zapiski milenijne*, s. 176.

¹⁹ Zob.: W. Konopka, W. Rozynkowski, *Na szlaku Prymasa*, s. 148.

– brak Ks. Prymasa, który zmęczony zatrzymał się u SS. Elżbietanek. Atmosfera przyjemna”²⁰.

Jak widać, redemptorysta najpierw zauważył pewne niedociągnięcia organizacyjne głównego spotkania milenijnego, a następnie skupił się na obiedzie. Ten drugi wątek jest dla nas zrozumiały, gdyż obiad dla zaproszonych dostojników, głównie biskupów, ale także dla ich kierowców, miał miejsce w domu zakonnym redemptorystów. Przygotowały go siostry elżbietanki. Jednocześnie kronikarz zaznaczył, że prymas Stefan Wyszyński, z powodu zmęczenia, obiad zjadł w domu sióstr elżbietanek. Dodajmy, że chodzi tu o dom prowincjalny przy ul. Żeglarskiej 9, w którym często zatrzymywali się biskupi oraz dostojnicy kościelni²¹. Prymas podczas obchodów milenijnych w Toruniu także nocował w tym miejscu²².

Prawdopodobnie pierwotnie planowano, że prymas spożyje posiłek wraz z innymi dostojnikami w klasztorze redemptorystów. Wskazuje na to zarówno przytoczony wyżej zapis w kronice, jak i zachowany ramowy program uroczystości milenijnych w Toruniu, w którym czytamy, że o godz. 14.30 będzie: „Wspólny posiłek w domu oo. redemptorystów”²³. Przepuszczenie to potwierdza także zapis samego prymasa: „Nie pojechałem na obiad do księży Redemptorystów. Przewodniczył tam arcybiskup Baraniak”²⁴.

Kolejny fragment zapisu w kronice dotyczy wydarzeń przy kościele redemptorystów: „Ks. Prymas zawitał do nas na krótko około godz. 16 w drodze do Chełmży. Na pożegnanie przybyło około 2-3 tys. ludzi. Ks. Prymas przemówił krótko, lecz bardzo serdecznie. Wspomniał, że wierni nie tylko umieli wybudować kościoł, ale i bronić go. Okrzykiem i wiwatom na cześć Ks. Prymasa nie było końca. Jego osobę oraz jego auto wprost zasypano kwiatami. Gdy Ks. Prymas żegnając się z nami

²⁰ Kronika parafialna.

²¹ O historii sióstr elżbietanek w Toruniu zob.: K. Ż. Sztylc, *Prowincja toruńska Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety w latach 1946-2006*, Toruń 2010, passim.

²² W. Rozynkowski, *Pobyty Prymasa Polski*, s. 189; W. Rozynkowski, *Parafia świętojańska w latach 1939-2003*, [w:] *Bazylika katedralna Świętych Janów w Toruniu*, pod red. M. Biskupa, Toruń 2003, s. 44, 48.

²³ P. Raina, „*Te Deum*” narodu polskiego. *Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski w świetle dokumentów Kościelnych*, Olsztyn 1991, s. 370.

²⁴ S. Wyszyński, *Zapiski milenijne*, s. 178.

wziął dziewczynkę maleńką na ręce i pocałował ją – żegnając się w ten sposób symbolicznie z wszystkimi Toruniakami – wielu miało w oczach łzy wzruszenia. Piękny i niezapomniany był to widok²⁵.

Jak czytamy w źródle, po południu prymas S. Wyszyński wraz z grupą duchownych wyjechał do Chełmży. Tam miały się odbyć ostatnie uroczystości milenijne w diecezji chełmińskiej²⁶. Po drodze zatrzymano się przy kościele św. Józefa. Nie możemy wykluczyć, że przyjazd prymasa do tego miejsca był pewną formą zadośćuczynienia za jego nieobecność podczas obiadu. Być może także któryś z przebywających u redemptorystów dostojników kościelnych miał się także udać wraz z prymasem na uroczystości do Chełmży.

Prymas zwrócił się do zebranych wiernych, nawiązując do budowy świątyni. Przypomnijmy, że kościół parafialny na toruńskich Bielanach został wybudowany w latach 1958-1963²⁷. Przywoływane przez kronikarza słowa o obronie świątyni dotyczyły wydarzeń związanych z zatrzymaniem jej budowy oraz bezprawnym zabraniem części domu zakonnego przez władze na początku października 1961 r.²⁸ Wypowiedziane przez prymasa słowa nie były przypadkowe, gdyż wydarzenia te odbyły się dużym echem w Polsce.

Opisane w kolejnych zdaniach przez kronikarza pożegnanie prymasa przy kościele św. Józefa nabiera także ciekawej wymowy. Nadmienimy, że były to ostatnie słowa, które poświęcił on uroczystościom milenijnym w Toruniu, a szerzej – w diecezji chełmińskiej. Widać wyraźnie, że według zakonnika było to pożegnanie prymasa z mieszkańcami Torunia. Wiemy jednak, że prymas Stefan Wyszyński po uroczystościach w Chełmży powrócił jeszcze do Torunia. Przenocował u sióstr elżbietanek, 12 września rano celebrował eucharystię i został pożegnany około godz. 10.00²⁹.

²⁵ Kronika parafialna.

²⁶ Zob.: W. Konopka, *Uroczystość końcowa obchodów milenijnych diecezji chełmińskiej w Chełmży*, Rocznik Grudziądzki, t. 21, 2013, s. 254-261.

²⁷ W. Konopka, *Z dziejów parafii św. Józefa*, s. 98-108.

²⁸ Zob.: M. Golon, W. Rozynkowski, *Wydarzenia z 6-7 października 1961 roku*, [w:] *Z dziejów redemptorystów w Toruniu w latach 1939-1989*, pod red. W. Rozynkowskiego, Kraków 2014, s. 113-131.

²⁹ W. Rozynkowski, *Pobyty Prymasa Polski*, s. 189-190.

Podsumowując niniejszy przyczynek do historii obchodów Milenium Chrztu Polski w diecezji chełmińskiej dostrzegamy wyraźnie, że kronikarz, opisując kolejne wydarzenia, nie pozostawił nam zbyt szczegółowego przekazu. Jednocześnie jego perspektywa jest dla nas oczywista i zrozumiała. Interesowało go przede wszystkim to, co dotyczyło redemptorystów. Na koniec podkreślmy jeszcze raz, że przywołując kronikę parafii św. Józefa w Toruniu chcieliśmy zwrócić uwagę na wartość kronik parafialnych w badaniach nad dziejami Kościoła.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Redemptorystów w Toruniu, Kronika parafialna par. św. Józefa w Toruniu, t. 1, 1959-1979.

Źródła drukowane

Raina P., *„Te Deum” narodu polskiego. Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski w świetle dokumentów Kościelnych*, Olsztyn 1991.

Wyszyński S., *Na szlaku Tysiąclecia. Wybór kazań*, Warszawa 1996.

Wyszyński S., *Zapiski milenijne. Wybór z dziennika „Pro memoria” z lat 1965-1967*, Warszawa 2001.

Wyszyński S., *Zapiski więzienne*, Warszawa 1995.

Wyszyński S., *Wszystko postawiłem na Maryję*, Warszawa 2007.

Opracowania

Czackowska E. K., *Kardynał Wyszyński. Biografia*, Kraków 2013.

Golon M., Rozynkowski W., *Wydarzenia z 6-7 października 1961 roku*, [w:] *Z dziejów redemptorystów w Toruniu w latach 1939-1989*, pod red. W. Rozynkowskiego, Kraków 2014, s. 113-131.

Konopka W., *Pobyty prymasa Stefana Wyszyńskiego w Toruniu. Z dziejów Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej*, Toruń 2012.

Konopka W., *Przygotowania władz miejskich i wojewódzkich do pobytów kardynała Stefana Wyszyńskiego w Toruniu*, [w:] *Kościół chrześcijański w systemach totalitarnych*, pod red. J. Kłaczkowa, W. Rozynkowskiego, Toruń 2012, s. 342-361.

Konopka W., *Uroczystość końcowa obchodów milenijnych diecezji chełmińskiej w Chełmży*, Rocznik Grudziądzki, t. 21, 2013, s. 254-261.

- Konopka W., *Wizyty Prymasa Polski Stefana kardynała Wyszyńskiego w Toruniu*, [w:] *Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński na Ziemi Pomorskiej i Kujawach*, pod red. M. Białkowskiego, W. Polaka, Toruń 2014, s. 187-214.
- Konopka W., *Z dziejów parafii św. Józefa od jej erygowania do poświęcenia kościoła (1950-1964)*, [w:] *Z dziejów redemptorystów w Toruniu w latach 1939-1989*, pod red. W. Rozynkowskiego, Kraków 2014, s. 89-112.
- Konopka W., Rozynkowski W., *Na szlaku Prymasa Tysiąclecia. Prymas Stefan Wyszyński na Kujawach i Pomorzu*, Warszawa 2016.
- Konopka W., Rozynkowski W., *Obecność Prymasa Stefana Wyszyńskiego na obchodach Milenium Chrztu Polski na Kujawach i Pomorzu*, [w:] *Znaczenie Chrztu Polski w dziejach Ojczyzny*, Warszawa-Toruń 2016, s. 89-112.
- Miloch G., *Obchody Milenium w Toruniu i Chełmży. Krajowy obchód milenijny diecezji chełmińskiej*, Ateneum Kapłańskie, 2007, t. 148, z. 3, s. 451-464.
- Nadolny A., *Granice diecezji chełmińskiej*, Studia Pelplińskie, 1985, t. 16, s. 5-25.
- Romaniuk M.P., *Życie, twórczość i posługa Stefana Kardynała Wyszyńskiego Prymasa Tysiąclecia*, t. 3, 1965-1972, Warszawa 2001.
- Rozynkowski W., *Parafia świętojańska w latach 1939-2003*, [w:] *Bazylika katedralna Świętych Janów w Toruniu*, pod red. M. Biskupa, Toruń 2003, s. 39-53.
- Rozynkowski W., *Pobyty Prymasa Polski ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego w granicach obecnej diecezji toruńskiej*, Teologia i Człowiek, 2010, nr 16, s. 175-196.
- Rozynkowski W., *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w diecezji chełmińskiej w czasach panowania zakonu krzyżackiego*, Toruń 2000.
- Rozynkowski W., *Rozwój sieci parafialnej w Toruniu od średniowiecza do czasów współczesnych*, [w:] *Toruń miastem wielu wyznań*, pod red. J. Kłaczkowa, P. Olińskiego, W. Rozynkowskiego, Toruń 2017, s.17-32.
- Sztylc K. Ż., *Prowincja toruńska Zgromadzenia Sióstr św. Elżbiety w latach 1946-2006*, Toruń 2010.
- Zieliński Z., *Kościół w Polsce 1944-2002*, Radom 2003.
- Żaryn J., *Dzieje Kościoła katolickiego w Polsce (1944-1989)*, Warszawa 2003.